

Kənan Hacı

Roman
(əvvəli ötən sayımızda)

İsgəndər barmağını düşlədi ki, burası zülmət dünəyasi, bu bulağda zülmət suyudu. Tez ovçunu doldurub doyuncu sudan içdi. Sonra qayıtdı ki, bir qabdan-zadən getirsin ki, sudan doldurub aparsın. Qayıdanda nə qədər axtarısa, bulağı təpə bilmədi. Təzədən atlanıb başladılar geri qayıtmaga. İsgəndər zülmət dünəysindən çıxıb gördü on beş yaşında oğlan olub, özü də tamam qışaların, heyvanların, otların, çəçəklərin, ağacların dillini bilir. Bu iş bir tərəfdən İsgəndəri sevindirdi, bir tərəfdən də qəməgin olurdu. Cənki qoca demişdi ki, sən abi-hayat suyunu içsən də ölücəksən. İsgəndər içdiyi sudan başqa, bir bulağda varydi, həmişəlik abihəyat o bulaqdaydı ki, İsgəndər ondan içə bilməmişdi. Onlar elə bir yerə gəlib çıxdılar ki, hər yer daş-kesək, qayalıq idi. Yaman yorulmuşdular. İsgəndər Zülqərneyin dincəlmək üçün yer axtardı. Axırda böyük bir qayanın dibində yatmaq istədi. Baxıdalar ki, padşahın üstüne gün düşür, nizələrinin, qılınclarının ucunu yerə sancı başlarını bir-birinə söykədilər, üstüne tirmə şal atıldılar ki, kılğə olsun. Bu səs-səmire İsgəndər yuxudan ayıldı, gözlerini açıb gördü nizədən, qılıncdan buna çadır qurublar. O saat barmağını düşlədi ki, qoşa deyən söz deyəsen düz çıxacaq, mənim ölümüm yaxınlaşdır. Ele bu fikirlə durub çadırın atından qaçmaq istədi. Birdən göy guruldu, ildırım çaxdı, gurultuya göydən bir ifritə endi. Ifritə İskəndərin başının üstündəki dağ boyada qayanı itələyib saldı çadırın üstüne, İsgəndər Zülqərneyin qayanın altında qalıb əzik-əzik oldu. Bütün qoşun töküllüb qayanın atından İsgəndəri yarımcən çıxardılar. İsgəndər bir ah çəkib vəsiyyət etdi.

Vəzir, vəkil, qoşun əhli İsgəndərin meyidini götürüb öz vətənlərinə qayıtdılar. İsgəndər vəsiyyət eleyəndə belə demişdi: "Mən harda ölsem, öz torpağında dəfn eleyərsiniz".

İsgəndəri öz vətənənə getirdilər. Bütün şəhər əhli başdan-ayağa qara geyindi. Çox böyük cahəcələlla İsgəndəri kəcavəye qoyub aparıldılar. Amma qəribə bir mövcüze baş verdi. Ölünün qolunu nə qədər tabutun içine qoyurdularsa, yene qolu tabutdan eşiye çıxırdı, ovçu da açıq qalmışdı. Bu işə hamı məettəl qalmışdı. Axırda gedib əhvalatı İsgəndərə zülmət dünəsinin yolunu göstərən qocaya deyildər.

Qoca dedi:

— Oğlum, gedin onun ovçuna yerdən bir xişmə torpaq tökü. Onun bu dünyada ən çox sevdiyi vətən, torpaq olub.

Bəli, qoca dediyi kimi galib yerdən bir xişmə torpaq götürdürlər. Torpağı meyidin ovçuna tökən kimi ovuc yuruldu, qol da tabutun içində çəkildi. Padşahi dəfn eleyəndən sonra qırıq gün, qırıq gecə ehsan, xeyrat verdilər.

İsgəndərin anası oğlunun ölümüne döza bilmirdi. Hər gün ge-

Müəllifdən

1918-ci ildə Qafqaz İsləm Ordusu Nuru Paşanın komandanlığı altında Azərbaycanın azadlığı uğrunda savaşanda Hacı İsgəndər özünü müdafia batalyonu yaradaraq ermənilərə qarşı döyüşüb məsilsiz fədakarlıq göstərərək Nuru Paşa tərəfindən 'Xalq Qəhrəmanı' ordeni ilə təltif edilib. Bolşeviklər həkimiyətə gəldikdən sonra Hacı İsgəndər daim təqib altında olub. Onu ölümdən o dövrə Azərbaycana rəhbərlik etmiş Ruhulla Axundov xilas edib. 1937-ci il represiya zamanı Ruhulla Axundova birlikdə Hacı İsgəndər də həbs edilib, həbsdə olduğu müddədə ona erməni müstəntiqlər tərəfindən amansız İsgəncələr veri-

dib qəbirin üstünə döşənib aqla-yırdı. Günlərin birində arvad yenə qəbirin üstüne döşənib aqlayanda yerin altından səs geldi ki, ey in-san, axı sən ağlamaqdan bizi yordun, de görək hansı İsgəndəri is-tayırsen?

lib. Ağır işgəncələrə dözməyən Hacı İsgəndər həbsxanada vəfat etdi, onun meyitini ailəsinə verməyiylər. Hacı İsgəndər məzəri olmayan qəhrəmanlarımızdan- dir. 'Hacı İsgəndər' romanı bu böyük türk kişisinin həyat və döyüş yolundan bəhs edir və bu mövzuda yazılmış ilk romanıdır.

Hələ uzun illər bundan öncə Buzovna qəsəbəsinin axundu, ilahiyatçı alim, şair Hacı Soltan Əlidəzadənin "Azərbaycan dervişləri və rövzəxanları" kitabında Hacı İsgəndər haqqında məlumatla rast gəlmışdım. O zamandan fövgələdə iradəyə, qəhrəmanlıq xüsusiyyətlərinə malik olan bu şəxsiyyətin ömür yolu diqqətimi çəkmişdir. Nə vaxtsa onun haqqında irihəcmili əser yazacağımı düşünmürdüm.

uşaq bilmədən biçib-tökürdü. Balıqlar dənizin suyuna qarışmış qandan eymənib özlərini quruya atırdılar. Dəniz sahilindəki vətə-gələrin qarşısında veyil-veyil yır-galanan qayıqların içi balıq cəsdələriyle dolub daşırdı. Balıqlar

Sonrakı illərdə onunla bağlı xeyli maraqlı faktlar əldə etdim və Hacı İsgəndərinin Cümhuriyyət tariximizdə müstəsna rolü, ığidiliyi, mərdiliyi, Nuru Paşa kimi bir sərkərdənin rəğbətini qazanması və faciəli təleyi məni bu əsəri yazmağa sövq etdi. Əlbəttə, bu əsər yazılımadan öncə Hacı Soltanın təşəbbüsü ilə onun yaşadığı evin qarşısına xati-ra lövhəsi vurulub, televiziya verilişlərində haqqında süjetlər gedib, tədbirlər keçirilib. Hacı İsgəndərin geniş xalq kütləsinə tanıldımasında onun böyük xidmətləri olub. Bu romanın yazılmaması da Hacı İsgəndərin adının yaddaşlarda qalması üçün növbəti bir təşəbbüsdür. Düşünürəm ki, bu cür şəxsiyyətlər hər zaman xatırlanmalı, onların keçidiyi ömür yolu gələcək nəsillər

ürün ömək olmalıdır. Əsəri ya-zarkən Cümhuriyyət tariximizlə bağlı çoxlu sayıda kitablar oxu-dum, arxiv materiallarıyla tanış oldum, bu da mənə romanı yazmaqdə yardımçı oldu. Bu roman tarixi sənədlər əsasında yazılısa da, hər halda bəlli əsərdir və ya-zıcı təxəyyülündə geniş istifadə olunub.

Kitabın araya-ərsəyə gəlmə-sində böyük əməyi olan həyat yoldaşım, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İlhamə Haciyevaya, Qaf-qaz Müsəlmanları İdarəesinin Xəzər rayonu üzrə qazisi, tədqiqatçı alim Hacı Soltan Əlidəzadəye, Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin Xəzər bölməsinin sədri, şair-qə-zəlxan Arif Buzovnaliya xüsusi təşkükürlərimi bildirirəm!

"Elə eləmə ki, səni də İmam-nəzərin gününə salaq. Bilirsən də, onu hansı işgəncələrlə öldür-müşük. Bizim səbrimizlə oynamama, qoca!"

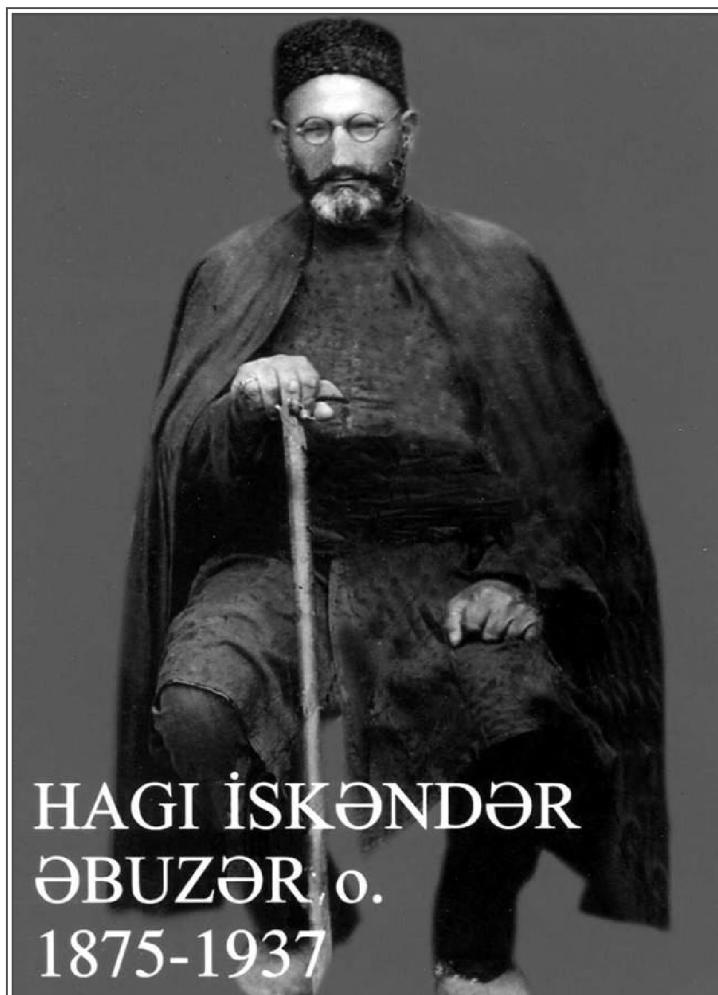
İmamnəzər bu cəzani nəyə görə aldığını anlaya bilməmişdi. Həc həyatda canlı başdaşı kimi qalmış dostu Hacı İsgəndər ha-baş sindirə da bunu düstursuz dünənin bir qanunu içmə sişidi-ra bilməmişdi. İmamnəzərin baş-na gələnlər Hacı İsgəndəri sarsıtmışdı. Ən yaxın silahdaşını itir-mışdı, sanki qanadının birini qır-mışdılar, qırıq qanadla sürüñürdü. Sanki şeytan ona küreyində daş daşıtdırmışdı. Dostunu xilas edə bilmədiyən üçün özünü günahkar hesab edirdi. "Hamı o həqiqətlər ki, bizim günahlara batmış qəlbimizi qurd kimi gəmirməkdən başqa heç nəyi bacarmır? Bəlkə biz təbətin məsum qəbahəti kimi ayaq tutub yeriməye başlamışq? İmkan olsaydı, o murdarlıq gölləri ni necə qurudardım! Şeytana uyub şərə köləlik edənləri bu əlle-rimlə boğardım! Ebəcərlək qəfəs-ləri altında çırpınan o murdar ət parçalarını, o canlı duyğu həşərat-larını neçə didib parçalayardım!" Bu düşüncələr içinde qəfəsəkəi aslan kimi çırpındı. Belə anlarda onun baxışları sıyrılmış sıyrılmış qılınc kimi soyuq-soyuq parlardı. Adamın canına üzüntə salırdı. Amma bununla bərabər, o iti ba-xışlar daxili və ruhi paklığın bütövlüyü ilə əvvələnmişdi. Bu da fikir sarsıntısından qorxunc şəkər düşmüş üzünə təmkinli yaraşıq verirdi.

Gecə yuxuda İmamnəzəri görmüşdü. Onu elektrik stuluna otuzdurub işgəncə verirdilər, Qaf-qaz İsləm Ordusuna kimlərin kömək etdiyini soruşturdu. İmam-nəzər daş kimi susurdu. Bütün bu fiziki, mənəvi, psixoloji işgəncə-lər onun iradəsini qırmaqdə aciz idi. Onun dilini açmağa çalışan qəssabların quyrugu yerlə sur-nürdü, buynuz çıxarımdılar. Hik-kadən ilan kimi fısıldayırdılar, gözlərindəki şeytanı parlıtı qə-zəbdən üz-gözələrinə yayılıb onları bir az da eybəcər göstərirdi. İmamnəzərin kınayəlli təbəssümü onları özlərindən çıxarırdı, dörd divar arasında çərəsizcəsinə vur-nuxa-vurnuxa qalmışdılar... O, yalnız ikicə cümlə demişdi: "Özü-nüzü yormayın, məndən heç nə qopara, ruhumu girov götürə bil-meyəcəksiniz!"

Səhər yuxudan qan-ter içində ayılmışdı, üreyi şiddetlə döyüür-dü. Yuxusunu xatırladıqca əsəb-dən bütün bədəni əsirdi. Fikri ay-dınlıqla sakitləşirdi; İmam-nəzər sindirə bilməyiblər, mənim mərd, ığid dostum!

(davamı gələn sayımızda)

Hacı İsgəndər

HAGI İSKƏNDƏR
ƏBUZƏR o.
1875-1937

Kitləvi şəkildə intihar etmişdilər.

Əvvəl üzü oyandı, sonra qu-laqları həyata döndü, gözlərindən əvvəl ağızı açıldı ki, içində sixilb qalmış qışqırı axib getsin. Amma dodaqlarının arasından isti bir səssizlik yayıldı. Gözlərini açan-də örür-gün yoldaşı Məsmə xanı-mı başının üstündə gördü.

- Ay kişi, bayaqdan çağırıram, oyanmaq bilmirsən. Qapıya yad adamlar gelib, səni soruşurlar.

Hacı üstündən yorğanı çekib ağır-ağır yerindən dikdələr, ayaqlarını yere sallayıb bir müddət çarpayıda oturdu, əlini saqqalına çəkib nə baş verdiyini anlamağa çalışıdı. Gözlərindən duman çəkildi, tədricən yatağın başındakı dolab, çarpayının başına söykədiyi çəlik, sūrahi, stəkan, qelyan gözünə aydın şəkildə göründü. Arvadının çohrəsində heç vaxt görmədiyi